

СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ УРБАНІЗАЦІЇ
ЯК ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙSOCIAL AND HUMANITARIAN CONSEQUENCES OF URBANIZATION
AS A THREAT TO THE URBAN AREA'S SECURITY

У статті досліджено соціально-гуманітарну сферу життєдіяльності сучасної особистості та плив процесів урбанізації на її безпеку. Сформовано соціальні наслідки урбанізації та їх характеристику. Досліджено проблему соціальної нерівності в Україні та можливості щодо її скорочення. З метою забезпечення безпеки урбанізованих територій запропоновано виділити такі наслідки процесу урбанізації: 1) доступ містян до об'єктів природного середовища та проблема обмеженого життєвого простору у місті; 2) соціальна нерівність та соціальна стратифікація; 3) інклюзія; 4) партисипація; 5) здоров'я міст: міський шум; якість повітря міських приміщень; поширення епідемій та гіподинамія. Соціальне та гуманітарне середовище урбанізованих територій, соціальні та гуманітарні потреби міських жителів, їх права та свободи у даній сфері, а також наслідки урбанізації і її впливу на трансформацію способу життя сучасних міських жителів є стратегічними напрямками державної політики гарантування безпеки на урбанізованих територіях, дослідженню концептуальних засад якої присвячено наступний розділ даної роботи. Визначення сучасних пріоритетів держави та запитів суспільства у розрізі ідентифікованих складових державної гуманітарної політики дозволяє оцінити рівень ефективності державного управління у даній сфері з позицій його відповідності сучасним запитам суспільства, в цілому, та окремої особистості, зокрема, як основних користувачів державно-управлінських продуктів. Слід відзначити, що періодичний перегляд та оцінка векторів гуманітарної політики на державному рівні загалом та на рівні конкретної територіальної одиниці як складової регіону та держави, уможливорює пошук та реалізацію превентивних заходів щодо недопущення та/або мінімізації загроз у гуманітарній сфері, ймовірних ризиків гуманітарної кризи з метою підвищення рівня ефективності державного управління в гуманітарній сфері та забезпечення гуманітарної безпеки як складової національної безпеки країни.

Ключові слова: урбанізація, урбанізована

The article examines the socio-humanitarian sphere of life of a modern individual and the influence of urbanization processes on its security. The social consequences of urbanization and their characteristics are formed. The problem of social inequality in Ukraine and the possibilities for its reduction have been studied. To ensure the safety of urban areas, it is proposed to highlight the following consequences of the urbanization process: 1) citizens' access to natural environment objects and the problem of limited living space in the city; 2) social inequality and social stratification; 3) inclusion; 4) participation; 5) urban health: urban noise; air quality of city premises; spread of epidemics and hypodynamia. The social and humanitarian environment of urbanized territories, the social and humanitarian needs of city dwellers, their rights, and freedoms in this area, as well as the consequences of urbanization and its impact on the transformation of the lifestyle of modern city dwellers are strategic directions of the state policy of guaranteeing security in urbanized territories, the study of conceptual foundations to which the next section of this work is devoted. Determining the state's modern priorities and society's demands in terms of the identified components of state humanitarian policy allows one to assess the level of effectiveness of state administration in this area from the standpoint of its compliance with modern demands of society and of an individual, in particular, as the main users of state administration products. It should be noted that the periodic review and assessment of humanitarian policy vectors at the state level in general and at the level of a specific territorial unit as a component of the region and the state enables the search and implementation of preventive measures to prevent and/or minimize threats in the humanitarian sphere, probable risks of a humanitarian crisis in order to increasing the level of efficiency of state administration in the humanitarian sphere and ensuring humanitarian security as a component of the country's national security.

Key words: urbanization, urbanized territory, security, social inequality, state policy.

УДК 328.184 351 316.77
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2021.22.19>

Сергієнко Л.В.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Постановка проблеми. Рівень цивілізованості суспільства визначається цінністю та значущістю окремої людини як особистості, а це, в свою чергу, прослідковується у контексті визначення ступеня задоволеності прав людини та відповідності цих прав загальносвітовим усталеним нормам. Соціально-гуманітарна сфера є однією із складових життєдіяльності сучасної особистості та одного із найважливіших об'єктів державного управління розвинених країн. Рівень розвитку сучасних держав, в першу чергу, залежить від рівня розвитку людського капіталу суспільства, а

також швидкості реакції відповідної групи соціуму на використання можливостей, що є продуктом постійних глобальних, регіональних, локальних змін. Світові тенденції підтверджують, що, на сьогодні, основою парадигми державного управління є людина. Це, в свою чергу, обумовлює перед урядами країн завдання щодо побудови та забезпечення сприятливого середовища, необхідного для розвитку та самореалізації громадян, захисту їх прав та свобод. Спрямованість державного управління на соціально-гуманітарний розвиток в цілому, а також на формування умов для роз-

криття людського потенціалу, забезпечення гідного рівня життя та реалізацію можливостей кожного члена суспільства, обумовлює необхідність розробки та впровадження державної політики у відповідних сферах соціально-гуманітарного розвитку. Особливої актуальності, питання гуманітарного розвитку, набуває у колишніх країнах Радянського Союзу, що не встигли сформувати та/або забезпечити існування реальної системи демократичних цінностей на належному рівні, де фундаментом є відповідальність, свобода, справедливість, рівність, солідарність та гідність. Зокрема, це стосується України, яка після Революції Гідності та підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, перебуває у процесі активного відновлення свого європейського обличчя. З одного боку, в Україні відбувається процес змін, що полягає у формуванні та реалізації державної політики відповідно до загальноєвропейських вимог з метою забезпечення повноправного входження до кола європейських цивілізованих країн, з якими Україну об'єднують спільні цінності, європейська ідентичність, історія, географія та культура, а також з метою забезпечення безпеки та відстоювання демократичних інтересів в Україні, а з іншого боку, тенденції урбанізації в Україні обумовлюють ряд соціально-гуманітарних змін, що стосуються не лише міського населення, а і населення сільських регіонів та потребують уваги державно-управлінської спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку території та дослідженням урбанізації розкриваються в наукових працях Комарова Д. Ю., Радіонова Л. О. [1]. Е.М.Лібанова [4] досліджувала проблеми нерівності в суспільстві та можливості її подолання. Проблематика глобалізаційних процесів та урбанізованих територій розкривається в працях Шкурова Є. В., Єніна М. Н., Коломієць Т. В. [8]. Серед закордонних вчених, які досліджували соціальні та гуманітарні наслідки урбанізації можна виокремити Дунаринту А., Докиу М. [11], Бредбері А. [9]. Враховуючи результати наукових досліджень згаданих вчених, в статті буде розширено науковий погляд на безпеку урбанізованих територій з позиції соціальних та гуманітарних вимірів.

Метою статті є визначення соціальних та гуманітарних наслідків урбанізації як загрози безпеці урбанізованих територій.

Виклад основного матеріалу. Основна мета соціально-гуманітарного розвитку держави – це удосконалення суспільства в цілому, та забезпечення розкриття потенціалу кожного із його членів шляхом здійснення відповідних

державно-управлінських дій. Соціальний та людський капітали будь-якої країни є основою забезпечення її розвитку та національної безпеки. Міста є осередками скупчення соціального та гуманітарного капіталу. З метою забезпечення ідентифікації наслідків урбанізації соціально-гуманітарного характеру та обґрунтування їх впливу на безпеку урбанізованої території в цілому та безпеки життєдіяльності суспільства зокрема, доцільно здійснити дослідження сучасного стану соціально-гуманітарного розвитку України задля ідентифікації завдань як основи формування актуальної, вимогам часу та потребам суспільства, державної політики, у тому числі державної політики забезпечення безпеки урбанізованих територій.

Румунські дослідниці Анка Дунаринту (Anca Dunarintu) та Мадалина Докиу (Mădălina Dociu) [11] вивчаючи питання соціального та економічного впливу урбанізації, серед соціальних наслідків урбанізації виділяють наступні сфери та напрями, а саме: контакт із ринком праці; сім'я та міське суспільство; домашні відносини; рівень народжуваності; стан здоров'я та забруднення; доступ до освіти та навчання; бідність, відсутність можливостей і проблеми психологічної адаптації. Характеристика окреслених вище соціальних наслідків урбанізації подано у таблиці 1.

Соціальні наслідки урбанізації прослідковуються у особливостях життєдіяльності міського жителя та співіснування великої кількості жителів з їх різноманітними інтересами і потребами на обмеженій урбанізованій території, зокрема, окрім зазначених вище проблем, це стосується питань доступу містян до об'єктів природного середовища, проблем обмеженого життєвого простору у місці, соціальної нерівності та соціальної стратифікації, питань, пов'язаних з інклюзією, партисипацією та здоров'ям міст.

1. Доступ містян до об'єктів природного середовища та проблема обмеженого життєвого простору у місті. Урбанізація загалом та міський спосіб життя стали перешкодою щодо доступу до природного середовища та природних ландшафтів для більшої частини населення світу, тобто міської частки населення світу. Обмежений доступ містян до об'єктів природного середовища та проблема обмеженого життєвого простору у містах суперечить основним потребам людини щодо гарантування її взаємозв'язку із природним середовищем. «Адептом теорії біофілії, тобто вродженої установки людини щодо інших живих організмів та природи в цілому, виступає Чарльз А. Льюїс. Його книга «Зелена

Соціальні наслідки урбанізації та їх характеристика*

Соціальні наслідки	Характеристика
Контакт із ринком праці	Населення, яке живе в міських районах, пристосовується до ринку праці, спеціалізується на потребах існуючого бренду і, таким чином, формує та адаптує, а також має відповідні вигоди у вигляді доходів для покриття щоденних потреб
Сім'ї та міське суспільство	Часто спостерігається занепад концепції сім'ї через поширення менш традиційних форм і нових типів домогосподарств. Ця тенденція проявляється як наслідок різноманітності багатьох варіантів для індивідів, у яких індивіди організуються в колективні одиниці
Домашні відносини	Збільшення рівня участі жінок у ринку праці; жінки стали особами, які приймають рішення; жінки повинні збалансувати професійні та сімейні обов'язки
Рівень народжуваності	Перехід із сільського соціального простору в міський простір породжує зміни в темпах природного приросту населення, явище проявляється у створенні менших сімей, тобто сімей з меншою кількістю членів, порівняно із сільською місцевістю [9]
Стан здоров'я та забруднення	Розвиток нових урбанізованих територій без дотримання необхідних заходів для розвитку стійких територій обумовлює негативний вплив як на навколишнє середовище, так і на загальний стан здоров'я людей, які часто страждають від цього. Таким чином, урбанізовані території зазвичай впливають на підвищення рівня забруднення цих територій, зокрема забруднення повітря та води
Доступ до освіти та навчання	Доступ населення сільської місцевості до міського простору забезпечує їм доступ до освіти, особистісного та інтелектуального розвитку, що надає нові риси та способи еволюції особистості
Бідність, відсутність можливостей і проблеми психологічної адаптації	Ця сукупність проблем обумовлена тією часткою населення, що мігрувало на урбанізовані території і не в змозі адаптуватися до стандартів міських територій, де еволюція, соціальний та економічний розвиток є справжніми рушіями існування. Таким чином, це породжує ланцюг негативних наслідків від девіантної поведінки до правопорушень або агресивних особистостей, що визначається міражем розвинених міських районів, які пропонують численні можливості, будучи справжніми центрами розвитку, прогресу та соціального добробуту-буття [10]

* складено на основі [11]

природа / природа людини» [14] викриває механізми зв'язку людини з природою. Автор аналізує вплив зелених насаджень з психологічного, соціологічного та фізіологічного боку. Чарльз А. Льюїс вбачає необхідним введення «садівничої терапії» в якості методики протидії стресам та депресивним розладам в лікарнях, реабілітаційних центрах, виправних закладах та в спеціалізованих установах для літніх людей. Автор також пояснює еволюційну основу потягу людства до природи та рослинності» [1].

Особливості міського способу життя, пришвидшений міський ритм великих міст, міські шуми, міські теплові острови, забруднене повітря тощо обумовлюють негативний вплив як на психологічний стан містян, так і на їх фізичне здоров'я. У сукупності дані фактори сприяють порушенню природних біологічних ритмів, розвитку захворювань, скороченню тривалості життя міських жителів та загалом є загрозами для комфортного життя у місті. З розвитком урбанізаційних процесів, що обумовили розрив взаємозв'язку людини міста з природним середовищем, виникла потреба щодо пошуку відповідних рішень з подолання та/або мінімізації таких наслідків задля забезпечення безпеки життєдіяльності містян та

безпеки урбанізованих територій зокрема. У даному контексті було сформовано ряд концепцій, що сприяли б забезпеченню комфорту, використання природних форм, збереження або ж створення природних ландшафтів у містах, а також врахування психологічних, фізіологічних потреб міських жителів, потреб щодо організації комфортного та безпечного життя і дозвілля.

2. *Соціальна нерівність та соціальна стратифікація.* Серед наслідків урбанізації у соціальному аспекті окреме місце доцільно виділити питанням соціальної нерівності та соціальної стратифікації. Соціальна нерівність як суспільне явище тісно пов'язана із нерівністю та значними дисбалансами у доходах жителів.

«Соціальна нерівність — це положення в суспільстві, коли окремі соціальні групи мають різний соціальний статус, належать до різних суспільних класів або соціальних кіл. До аспектів соціальної нерівності належить правова нерівність, обмеження свобод, майнова нерівність, нерівність щодо доступу до освіти, медичного обслуговування» [4].

Соціальну нерівність як соціальний феномен потрібно розглядати, по-перше, з позицій держави, де усе суспільство поділене на міське та сільське, та по-друге, з позицій міського насе-

лення держави, де теж існує та загострюється дана проблематика, особливо в умовах відсутності відповідних публічно-управлінських рішень або ж політик або їх неефективності, що, в свою чергу, потребує невідкладного публічно-управлінського впливу з метою гарантування безпеки урбанізованих територій.

Як стверджують вітчизняні науковці [8] «Сучасний світ нерівності формує соціальний розкол не тільки між індустріально розвиненими урбанізованими й аграрними територіями. Ці центри відриваються від решти світу, перевершують у розвитку власні національні економіки країн, що відносяться до категорії успішних. Це відкриває новий вимір нерівності, доповнюючи модель глобальної економіки з її поділом на «ядро», «периферію» й «напівпериферію», або «глобальний Північ» і «глобальний Південь»».

Найбільш поширеним показником для обрахування соціальної нерівності є Індекс Джині. «Індекс Джині вимірює ступінь, до якої розподіл доходів (або, в деяких випадках, споживчих витрат) між окремими особами або домогосподарствами в межах економіки відхиляється від ідеально рівного розподілу. Крива Лоренца відображає сукупні відсотки загального доходу, отриманого проти сукупної кількості одержувачів, починаючи з найбіднішої особи або домогосподарства. Індекс Джині вимірює площу між кривою Лоренца і гіпотетичною лінією абсолютної рівності, виражену у відсотках від максимальної площі під лінією. Таким чином, індекс Джині 0 представляє ідеальну рівність, тоді як індекс 100 передбачає ідеальну нерівність» [13].

За даними Світового банку за період 1992-2020 рр. щодо визначення масштабів соціальної нерівності, Україна знаходиться в когорті країн, де показники соціальної нерівності не високі, однак Індекс нерівності розраховано на основі даних Державного комітету статистики, і не враховано тіньового сектор економіки. Однак, соціальна нерівність обумовлює негативні наслідки для суспільства, у тому числі явища соціальної сегрегації та соціальної стратифікації.

«Під соціальною стратифікацією розуміється диференціація населення в ієрархічному

ранзі, сутність та основа якої полягає в нерівномірності розподілу прав та привілеїв, відповідальності та обов'язків, наявності чи відсутності соціальних цінностей, влади та впливу серед членів того чи іншого соціуму» [2].

Відомий американський урбаніст Річард Флорида, який є автором теорії креативного класу та концепції розвитку креативних місто [6], ототожнює креативний клас з середнім класом і зауважує, що саме цей прошарок є рушієм розвитку міст, адже з одного боку міста є магнітами, що притягують талановитих, тобто тих, хто володіє високим потенціалом креативності (до них Річард Флорида відносить учених, митців, інженерів та ін.), що в свою чергу, стають магнітами для технологій, інвестицій, інновацій та сприяють подальшому економічному розвитку та розвитку людського капіталу.

Таким чином, соціальна нерівність та соціальна стратифікація в суспільстві в цілому та в міському суспільстві зокрема, як наслідки стрімких урбанізаційних процесів, без належного та ефективного державного управління тягнуть за собою достатньо руйнівні, глибокі наслідки, що проявлятимуться у нестабільності, укріпленні у суспільстві соціальної несправедливості, втраті ідентичності та гідності, ослабленні соціальних зв'язків, довіри до влади, політичних інститутів, розчарування в політичних процесах та руйнуванні суспільного договору. У сукупності, такі наслідки загрожують соціальній нестабільності, конфліктам, протестам, революціям, тобто є загрозами для безпеки урбанізованих територій, національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету.

3. Інклюзія. Інклюзія у сучасному розумінні пов'язана із можливістю різних груп населення забезпечити свої права та потреби у повноцінному доступі до освіти, ринку зайнятості, іншої інфраструктури, отримання медичних та адміністративних послуг, а також культурному розвитку, комфортному публічному просторі. Особлива увага в даному контексті приділяється особам з особливими потребами, дітям, людям поважного віку та іншим маломобільним групам населення.

Таблиця 2

Соціальна нерівність в Україні за період 1992-2020 рр. за Індексом Джині*

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Показник	29.71	28.93	-	39.29	35.16	29.05	28.66	28.93	29.02	29.79	27.01	26.64
Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Показник	25.32	24.82	24.55	24.74	24.55	24.03	25.46	25.00	26.05	26.07	26.62	25.63

*Побудовано на даних [13]

У міському просторі, особливо це стосується великих міст та тих урбанізованих територій, що стрімко збільшуються, питання інклюзії стосуються не лише окреслених вище груп населення, а загалом жителів міст. По-перше, вітчизняні міста формувалися та розвивалися у інших умовах та у відповідь на інші суспільні запити, і ураховуючи це, на сьогодні, існує значна кількість проблем, пов'язаних із доступом містян до об'єктів інфраструктури та можливостями забезпечення своїх потреб. По-друге, система державного управління не в повній мірі забезпечувала публічно-управлінськими рішеннями суспільні запити щодо зміни умов життя містян та зростання міст, зважаючи з одного боку на дефіцитність державного бюджету та обмежені можливості фінансового забезпечення реалізації реформ, та з іншого боку, враховуючи радянську спадщину України, а також постійну політичну і інституційну кризи. Побудова інклюзивним міських просторів є важливим напрямом державної політики забезпечення безпеки урбанізованих територій та безпеки життєдіяльності сучасного міського жителя.

«Світова цивілізація має носити коаліційний характер, аби зберегти самобутність культур і спільнот. Відповідно, сучасне глобалізоване місто стає перед потребою в універсальній інклюзії: велике місто має бути толерантним і мультикультурним» [8].

Вітчизняна вчена [7] звертає увагу на необхідність утворення урядових кластерів та виокремлює дві світових тенденції щодо їх організації: «1) виокремлення урядового кластеру в структурі «старої» столиці, зазвичай через винесення урядових будівель за межі історичного центру, іноді – на околицю; за такого проектування на околиці, в межах агломерації центр управлінської активності аж ніяк не стає другорядним, відстороненим від прийняття рішень; 2) перенесення столиці в новозбудовану адміністративну одиницю. Ознакою міста, особливо – столиць, від давніх часів є можливість містян збиратися разом (майдан, ринкова площа тощо)».

Урбанізація обумовлює негативні соціальні наслідки щодо забезпечення доступу до об'єктів інфраструктури, соціальних та адміністративних послуг, забезпечення комфорту життєдіяльності міських жителів. Спеціалістами Всесвітнього економічного форуму складено індекс соціальної мобільності, який відображає рівень розвитку людського капіталу країни, та базується на показниках рівня здоров'я, освіти, доступу до технологій, можливостей працевлаштування, умов праці й справедливої зарплати, соціального захисту та інклюзивності.

У аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень [5], що присвячено питанням інклюзії та адаптації найкращого світового досвіду констатується, що здебільшого політика забезпечення та розвитку інклюзії в Європі та світі зосереджено на таких сферах суспільного життя як транспорт, інформаційні комунікації, міська інфраструктура, освіта; ринок праці та зайнятість.

З метою забезпечення та розвитку комфортного міського простору як однієї із складових забезпечення безпеки життєдіяльності міських жителів та безпеки урбанізованої території в цілому, перед системою публічного управління та адміністрування постають завдання щодо дотримання принципу інклюзії у наступних середовищах: 1) фізичне, що полягатиме у доступу усіх суспільних груп населення до об'єктів інфраструктури, у тому числі транспорту, комфортного публічного простору тощо; 2) економічне, що полягає у доступі міських жителів до ринку праці, можливості їх працевлаштування, рівень гідної заробітної плати, можливості для підприємництва та ін.; 3) соціальне середовище, що полягає у доступі суспільних груп до медичних послуг, отримання освіти, забезпечення інших соціальних потреб; 4) громадянське, що полягає у можливості безперешкодної та прозорої комунікації міських жителів із владою, участі в процесах прийняття публічно-управлінських рішень та процесах формування і реалізації публічної політики, а також доступу до адміністративних послуг та активної участі у суспільному і політичному житті.

4. Партисипація. В умовах динамічних змін соціально-економічного середовища, що обумовлюють підвищення стандартів якості життя суспільства, а також зважаючи на потребу забезпечення прав і свобод людини, необхідність врахування потреб та інтересів суспільства, перед системою публічного управління постають завдання щодо пошуку шляхів модернізації традиційних державно-управлінських моделей, зокрема і в частині забезпечення участі громадян, особливо жителів міст у прийнятті публічно-управлінських рішень, процесах формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. Залучення громадян до системи публічного управління є однією із форм прояву демократії як системи уособлення влади народу та інструментом розвитку громадянського суспільства. Партисипація – це процес участі громадян у прийнятті суспільно значущих державно-управлінських рішень. Необхідність посилення та розвитку молодіжної партисипації, обумовлюється насамперед рівнем роз-

витку вітчизняної системи публічного управління, що, на сьогодні, перебуває у процесі імплементації кращих практик європейського врядування і, в свою чергу, потребує підвищення рівня суспільної ініціативності та відповідальності. З іншого боку, розвиток партисипації, і як наслідок становлення громадянського суспільства, є процесом довгостроковим. Нове покоління молоді є основною мішенню щодо розвитку партисипації в Україні, особливо зважаючи на її пострадянське минуле, тому фокусування саме на даному виді партисипації є актуальною проблемою, що також обумовлюється необхідністю підвищення якості та ефективності вітчизняного публічного управління. У той же час, урбанізаційні тенденції, що обумовлюють розширення міст зокрема у кількісному вимірнику чинять негативний вплив на залучення громадян до процесів формування та реалізації державної політики та ухвалення державно-управлінських рішень. Така ситуація обумовлює ряд ризиків та загроз, пов'язаних із по-перше, соціальним виключенням жителів міст, по-друге, із зміщенням державно-управлінського фокусу з реальних проблем міст та потреб жителів цих міст, що, в свою чергу, знижує якість державної політики, підвищує соціальну напругу у місті та становить загрози для безпеки урбанізованих територій.

Дослідження, проведене представниками Лондонської школи економіки та політичних наук [12], що стосується аналізу наукових публікацій, включених до наукометричних баз Scopus та WoS та об'єктом яких є вивчення питань міського управління, дозволило науковцям сформуванати топ-20 викликів міського управління, серед яких на першій сходинці проблематика участі громадян (індивідуальних громадян) у прийнятті рішень. Як стверджують дослідники [12] «Найбільш вивченою проблемою міського управління, безумовно, є участь громадян. Вона безпосередньо розглядається більш ніж в третині публікацій, що входять в аналіз. Інші категорії, тісно пов'язані з цією темою, які також отримують велику кількість згадок, включають залучення організацій громадянського суспільства до прийняття рішень та відсутність політичної взаємодії органів місцевого самоврядування з електоратом. Разом узяті питання, пов'язані з участю, демократією та залученням, присутні майже у двох третинах статей, включених до нашого аналізу». Вважаємо, що аналіз наукових досліджень свідчить швидше про те, що проблематика міського управління та участі громадян у ньому та активізація публікаційної активності на дану тематику є актуальною

та важливою практичною проблемою, адже, на сьогодні, урбанізовані території – це здебільшого території розвинутих країн світу, де фокус публічного управління сконцентровано саме на соціальній складовій, людині та на її потребах, правах, необхідності їх забезпечення та дотримання, а в міських умовах, особливо у великих містах, залучення громадян до управління є складним.

У процесі формування та реалізації державної політики забезпечення безпеки урбанізованих територій, важливим елементом є вектор розвитку молодіжної партисипації, що має виключне значення в контексті демократичних перетворень та переходу до усвідомленого, суспільно значущого, прозорого та зрозумілого для громадськості, процесу формування та реалізації державної політики. Високий рівень молодіжної партисипації дозволяє досягнути ряду цілей: - по-перше, долучення молоді до безпосереднього процесу ухвалення публічно-управлінських рішень, що дозволить, насамперед, забезпечити їх якість шляхом фокусування органів влади на важливих та реальних проблемах, що хвилюють молодь та, у довгостроковому періоді, сприятиме поступовому розвитку абсолютної партисипації; - по-друге, забезпечити підвищення громадянської активності, розвиток суспільства та у перспективі виховати нове покоління, що відповідатиме ознакам громадянського суспільства; - по-третє, сформувати систему публічного управління, що відповідає сучасним цивілізаційним умовам, де суспільство в цілому та окремий громадянин є суб'єктом творення державної політики.

Розвиток партисипації в сучасних умовах є невід'ємним елементом розвитку суспільства, зміни його якості життя, особливо в сучасних умовах, коли суспільство надає перевагу міському способу життя, забезпечення інклюзивності публічного управління, підвищення ефективності та результативності публічної політики як сукупності дій і заходів щодо вирішення суспільно-важливих проблем, визначених, насамперед, жителями міст.

5. Здоров'я міст: міський шум; якість повітря міських приміщень; поширення епідемій та гіподинамія. Здоров'я міст як особлива загроза для безпеки урбанізованого середовища, є також важливим елементом забезпечення безпеки життєдіяльності окремого міського жителя. Зважаючи на наслідки урбанізації та похідні від них соціальні зміни, міські жителі, особливо у великих містах, є більш вразливими до наслідків зміни клімату через залежність від енергетики, викопного палива для транспорту, опалення тощо. «Близько 40% приросту міст

припадає на нетрі, в яких відсутня безпечна вода і санітарія, а 91% людей в міських районах дихають забрудненим повітрям. Коли справа доходить до здорового харчування, урбанізація збільшує відстань від ферми до виделки, стимулюючи попит на нездорові, оброблені продукти. На міста припадає понад дві третини світової енергії і виділяють 60% парникових газів, а в місті температура може бути на 3-5 °C вище, ніж у навколишніх сільських районах через їх великі простори бетону та обмежені відкриті зелені насадження» [15]. Слід також зазначити про такі негативні наслідки міського способу життя, що загрожують здоров'ю містян як споживання води та спосіб харчування. «При централізованому водопостачанні тільки 5 % отриманої води використовується споживачами для пиття, тоді як понад 80 % витрачається на задоволення гігієнічних потреб. За підрахунками американських вчених запасів прісної води вистачить до 2050 р. Потім будуть вичерпані підземні води і наступить «водний голод». Запаси води у Європі є чи не найменшими у світ, а рівень споживання дуже високий, тому їх виснаження очікується раніше, ніж на інших континентах» [3].

У сукупності, перелічені вище наслідки урбанізації та їх негативний вплив на здоров'я міст підсилюють загрози поширення епідемії у містах та збільшують їх негативний вплив на здоров'я міського жителя. Несприятливе екологічне середовище у місті, відсутність активного способу життя містян через доступ до благ цивілізації, а також брак місць для прогулянок або ж природного середовища, споживання продуктів швидкого приготування тощо сприяють зниженню рівня імунітету міських жителів та їх можливості протистояти різним захворюванням.

За даними Всесвітньої організації здоров'я [15], «Більшість топ-10 причин смерті у світі тісно пов'язані зі швидкою та незапланованою урбанізацією, а також поганим міським дизайном та плануванням. Міста стикаються з потрійним тягарем для здоров'я інфекційних захворювань, таких як ВІЛ/СНІД, туберкульоз, пневмонія, діарея; неінфекційні захворювання, такі як хвороби серця, інсульт, астма, рак, діабет і депресія; а також насильство та травми, включаючи дорожньо-транспортний травматизм».

Висновки і пропозиції. Таким чином, у процесі вивчення питання соціальних та гуманітарних наслідків урбанізації як основи для формування проблеми державної політики забезпечення безпеки урбанізованих територій, було ідентифіковано наслідки урбанізації соціального та гуманітарного характерів. До соціальних наслідків урбанізації віднесено доступ містян до

об'єктів природного середовища та проблема обмеженого життєвого простору у місті; проблеми соціальної нерівності та соціальної стратифікації; проблеми інклюзії та партисипації у містах та на урбанізованих територіях, а також проблему здоров'я міст, що включає наслідки як екологічного характеру, так і наслідки соціального характеру, а також міські проблеми такі як міський шум, якість повітря міських приміщень, проблеми поширення епідемії та гіподинамія. Обґрунтовано, що визначені наслідки урбанізації соціального характеру є загрозами як для безпеки життєдіяльності міських жителів, так і для безпеки урбанізованих територій. У даному взаємозв'язку також ідентифіковано наслідки урбанізації гуманітарного характеру, які полягають у трансформації складових гуманітарної політики держави, а саме: мовної, освітньої, науково-технічної та інноваційної політики, культурної політики, політики у сфері духовного розвитку, релігій та державно-конфесійних відносин, етнонаціональної та інформаційної політики, політики у сферах охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, а також молодіжної політики. Встановлено, що урахування та постійний моніторинг впливу урбанізації, урбанізаційних процесів та процесів, обумовлених урбанізацією на соціальне та гуманітарне середовище функціонування міст та урбанізованих територій загалом, а також середовище життєдіяльності їх жителів у процесі формування та реалізації соціальної та гуманітарної політики держави є важливим елементом гарантування безпеки урбанізованих територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комарова Д. Ю., Радіонова Л. О. Озеленення міст як імператив сучасного розвитку територій // Перспективи розвитку територій: теорія і практика: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, Харків, 18–19 листопада 2021 р. / Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Рада молодих вчених при МОН України, Slovak technical university in Bratislava, Czestochowa university of technology, Одеський національний економічний університет [та ін.] – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 573 с. – с. 311-314
2. Константінова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861 – 1904 роки). — Запоріжжя: АА Тандем, 2010. — 596 с.
3. Мельниченко А. П., Захарко Я. М. Урбанізація та її екологічні наслідки // Сталий розвиток: захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування. VII Міжнародний молодіжний конгрес, 10-11 лютого 2022, Україна, Львів : Збірник матеріалів — Київ : Яроченко Я. В., 2022. — 271 с. – С.183
4. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / За ред. Е.М.Лібанової. — К.: Інститут демо-

графії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. — 404 с

5. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. — Київ : НІСД, 2020. — 24с.

6. Флорида, Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Пер. з англ. Київ, 2018

7. Хома Н. (2016). Політична урбаністика: концептуалізація предметного поля. *Studia Politologica Ucraino-Polona*, Вип. 6, С. 250–257.

8. Шкуров, Є. В., Єнін, М. Н., Коломієць, Т. В., & Лаундра, К. (2021). Глобалізаційні процеси в сучасному місті. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*, (3 (51)), 19-30.

9. Bradbury, A., (2009). Understanding the evolution of community severance and its consequences on mobility and social cohesion, *European Transport Conference*

10. Gilbert, O.L. *The ecology of urban habitat*, Chapman and Hall, London.

11. M. Dociu, A. Dunarintu. The Socio-Economic Impact of Urbanization // *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences* Volume 2, Special Issue 1 (2012), pp. 47-52

12. Nuno F. da Cruz, Philipp Rode & Michael McQuarrie (2019) New urban governance: A review of current themes and future priorities, *Journal of Urban Affairs*, 41:1, 1-19, DOI: 10.1080/07352166.2018.1499416

13. Poverty and Inequality Platform [Електронний ресурс] // World bank. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://pip.worldbank.org/home>.

14. Scientific reports: Neighborhood greenspace and health in a large urban center, вебсайт, URL: <https://www.nature.com/articles/srep11610> (дата звернення 10.07.2021 р.)

15. Urban health [Електронний ресурс] // World health organization. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: https://www.who.int/health-topics/urban-health/#tab=tab_2.